Ieqfu! Ieqfu ngħidilkom!
M'intomx tisimgħu l-karba tiegħi!
M'intomx tarawni kif jien mifluġ!
M'intomx tisimgħu l-krib ta' sħabi,
Ta' dawk l' għal dejjem baqgħu bla dawl!
Insejtuhom lil sħabi l-oħra,
Li fl-aħjar tagħhom tilfu ħajjithom
U ġew midfuna 'l bogħod minn arthom,
Ġewwa l-egħlieqi taħt il-pepprin?
Ieqfu! Sikktu l-kliem fieragħ
Li minnu l-bniedem ma jieħu xejn.
Tkellmu jekk tridu, 'ma kunu rġiel veri;
Tkellmu bis-sewwa għal ġieh il-ħaqq.
Tissuktawx iżjed fil-qerq u l-gideb,
Għax terġgħu titfgħu lid-dinja kollha
F'baħar ta' niket; f'baħar ta' hemm.

MHUX LI KIEKU JAĦASRA!

Ta' SPIRO BUHAGIAR

L'homme est ne' libre, et partout
il est dans les fers. (Rousseau)

Al, kieku nista' nirħan lil żgħożiti,
Ma' dik il-ħajja hienja għal ftit taż-żmien;
Li kont inqatta', bl-iċken ħsieb, f'żgħoriti
Ħa nuri bla ftaħir jiena min jien!

Dan biss kieku nixtieq, nerġa' għal dil-ħajja,
B'qalbi dejjem se ttir, b'moħħi mistrieħ;
Ħa nqatta' għomri bla qatt nuri għajja
Indomm fl-aqwa għana kull ma hu sabiħ!

Ħalli f'dal-ftit taż-żmien nara daħkana,
'L ħafna wċuħ mifnija fl-għawġ u d-diq;
X'ħin b'sengħa ta' poeta ninseġ għana
Oħla fil-wisa' minn dak tal-werżieq!

'M aktar ma f'dan iż-żmien nixtieq li qiegħed,
Aktar donni narah minni jitbiegħed —— !!

REĊENSJONIJIET

"IL-PARROĊĊA TAL-QRENDI" ta' Dun Raymond Ellul. "Veritas Press" — Żabbar, 1969. Paġ. 20.

Waslilna dan il-ktieb li ħareġ bħala tifkira tal-egħluq it-tliet mija u ħamsin sena tal-Parroċċa.

Qrajnieh bi pjaċir għax minnu tgħallimna ħafna affarijiet dwar dik il-parroċċa qadima.

Il-ktieb fih tagħrif mhux fuq il-knisja l-kbira biss iżda fuq kull ħaġa li għandha x'taqsam mal-ħajja u mal-iżvilupp tar-raħal: tagħrif li jħaddan storja, folklore (salib ta' quddiem il-knisja fejn kienu jħabbru l-prezz tal-prodotti tar-raba'), tradizzjoni (festa ta' San Mattew), djar, palazzi u knejjes. Fih ukoll lista tal-għaqdiet tar-raħal u l-attivitajiet tagħhom, li minnha wieħed jista' jara kemm dawk l-għaqdiet qegħdin iħabirku għall-ġid u għall-progress ta' pajjiżhom, u biex ma jkun jonqos xejn, il-ktieb fih ukoll lista ta' persunaġġi li għamlu ġieh lir-raħal.

"SANTWARJI MARJANI F'GĦAWDEX". Minn Mons. C. Scicluna, Veritas Press — 1968. Paġ. 74.

Fil-Gżejjer tagħna hawn qima kbira lejn Ommna Marija Santissima. L-eqdem knejjes, l-isbaħ kwadri, l-egħżeż tifkiriet huma marbutin mal-qima lejHa.

L-isem u l-kult tal-Madonna huma marbutin mad-drawwiet ta' niesna, mat-tradizzjonijiet ta' missirijietna u ma' l-istorja ta' pajjiżna. Għalhekk f'kull epoka, minn dik l-aktar qadima sa dik ta' żmienna, niltaqgħu ma' ġrajja ta' xejra nazzjonali li jħeġġu l-qlub Maltin b'fawra ta' mħabba lejn Omm Alla.

Il-kult lejn Omm Alla hu mxerred fost il-poplu, iżda l-qofol tiegħu huma l-ħafna knejjes u kappelli li jinsabu f'kull naħa tal-Gżejjer ta' Malta u Għawdex; saħansitra fil-Gżira ta' Kemmuna hemm knisja tal-Madonna, u fl-antik kien hemm kappella wkoll fuq in-nitfa blat ta' Filfla.

F'Malta hawn kotba fuq il-kult u fuq il-knejjes tal-Madonna, imma għalkemm f'Għawdex il-qima lejn Marija ma hix anqas minn dik f'Malta, s'issa ma kellniex ktieb sħiħ li jagħti tagħrif dwar il-knejjes Marjani ta' hemm. Għalhekk Monsinjur Scicluna jistħoqqlu kull foħrija mhux biss għall-istħarriġ tiegħu imma wkoll għax mela vojt kbir fl-istorja ekkle-sjastika ta' Għawdex.

Mid-dehra Monsinjur Scicluna ndaħal għal din il-biċċa xogħol ta' reqqa u ta' ħsieb, bil-ħrara ta' qalbu u bid-dehen ta' moħħu kollu, bħala devot tal-Madonna u bħala storiku Għawdxi. Bis-sabar u bil-għaqal, hu qalleb u stħarreġ manuskritti, dokumenti, kotba qodma u ġodda. Hu studja tradizzjonijiet u għajdut popolari, wiżen u qies dak kollu li sama' u qara biex ħareġ studju awtorevoli u tagħrif ċar dwar kull knisja u kull kappella iddedikati lill-Madonna fil-Gżira ta' Għawdex bla ma nesa dik ta' Kemmuna.

Minn għalina sibna ħafna x'nitgħallmu u x'jolqotna f'dan il-ktieb. L-istorja tal-Knisja ta' Pinu, dik tal-Kattidral, il-Kolleġġjata tal-Għarb, il-kappella tan-Nunzjata, biex insemmu erbgħa biss, huma miktubin fil-qosor imma jiġbru tagħrif l-aktar eżatt u interessanti. Hekk ukoll it-tagħrif dwar id-dsatax-il santwarju u kappelli oħra li hemm f'Għawdex,